

‘Elk leven is een verzachtende omstandigheid’
Thomas Bernard, *Watten*

voor K.

Elza

I

Het is vannacht beginnen sneeuwen. Er ligt een dun laagje op het pad naar het huis. Onderaan de helling loopt een nat dubbelspoor over het wit, het duikt op bij de sparren aan de zuidkant, maakt een perfecte lus over het grindplein, langs de brievenbussen en terug naar de landweg. De postbode kwam toen het nog donker was.

De groene brievenbus hoort bij het huis en draagt de naam Horn. Elza heeft er nog niet in gekeken. Behalve De Berg en een Zweedse vriend weet niemand waar ze zit.

In het halletje leunt ze tegen het verweerde hout van de deurpost en trekt winterlaarzen aan. Wollen muts diep over de oren schuifelt ze het pad af naar beneden, waar de weg vanuit de buitenwereld doodloopt. De rij brievenbussen, alle acht mooi naast elkaar aan een horizontale lat, zijn het enige bewijs dat ze burens heeft. De huisjes liggen verscholen in het bos en zijn in dit seizoen op een enkel na onbewoond. Dat vindt Elza best. Op het plein vertrekt een grindpad langs hoopjes rotsen en hoog riet naar de steiger. Vanuit haar stuga boven op de helling, kan ze over de wuivende stengels heen de gladde, glinsterende zee zien, tot aan het dichtbegroeide eiland een heel eind verderop. Als ze op de vlonder staat, ziet ze links de open zee die tot Finland reikt.

Wanneer ze denkt dat het een mooie dag wordt – het vrijmoedige licht achter het slaapkamerraam – gaat ze nog voor het ontbijt de deur uit en wandelt naar het versleten bankje op het uiterste punt van de vlonder. Daar kijkt ze hoe de zon opkomt vanachter de zwarte rug van het eiland en wordt ze gewaar hoe, nog voor de eerste stralen haar raken, de grijze wereld vol kleuren stroomt. Dit zijn de goede momenten.

Ze haalt het sleuteltje uit haar jaszak en opent de Horn-bus. Een reclameblaadje van een vis- en jachtwinkel en een bruine enveloppe met haar naam op. In het handschrift van De Berg.

In de keuken vult ze een kop met lauwwarm geworden koffie en gaat zitten bij het raam. Het sneeuwt niet meer, in de wolken zitten blauwe gaten. Voor het huis zwiepen de magere takken van de appelboom in de wind, af en toe tikt er een tegen het keukenraam. De enveloppe ligt voor haar op de tafel. Iets is het huis binnengedrongen, ze heeft er niet om gevraagd.

Thuis, onderaan in een kast op de slaapkamer, ligt een doos vol postkaarten en brieven. Door De Berg verzonden in de jaren toen ze nog geen huis deelden. Summiere berichten met korte aankondigingen:

Kom volgende week vrijdagavond aan met de laatste trein, kus.

Snel bezoek aan Pissarro, je t'embrasse.

Kan niet wachten, liefs.

Op de enveloppen tekende hij vaak met rode viltstift een abstract gebogen vorm, altijd dezelfde. De bondigheid van de boodschappen was een voorteken. Maar ze had er geen oog voor. Ze vond de compacte communicatie aantrekkelijk, de woorden zaten vol toekomst en het

wit tussen de regels liet alle opties open.

Ze wil niet weten wat hij schrijft. Wat het ook is, het zal te weinig zijn of te veel of naast de kwestie. Ze zal zich ergeren en teleurgesteld zijn. Als ze de brief opent zal hij binnenkomen, hier in dit huis, en dan voelt ze zich misschien schuldig.

Dit huis is voor haar alleen. Het maakt niet uit, had de eigenaar gezegd, blijf zo lang je wil, of tot de lente komt. Het huis staat op een heuveltje, daar houdt ze van, en het heeft een verweerde buitenkant van roodhouten planken met witte boorden rond de ramen, zoals in de boeken van Astrid Lindgren. Binnen is er niet meer dan een leefkeuken met een enkele kraan, een gasfornuis en een houtkachel. Onder het dak is een slaapkamer met ijsbloemen op de ramen. Haar huis nu.

Ze sloeg zo hard ze kon, met de vlakke hand. Hij stond voor haar en haar hand kwam met kracht en precisie tegen zijn kaak terecht. Ze had staan trappelen met gebalde vuisten, woedend, machteloos. Toen haalde ze met één harde mep naar hem uit, waarbij ze – dat wist ze nog voor hij beide handen op zijn wang legde en zijn verbouwereerde ogen vol tranen schoten – een grens overschreed. Daar viel niets aan te verhelpen.

Alles wat daarna gebeurde, in ijltempo en met een beslistheid die ze niet voor mogelijk hield, kwam voort uit die ene seconde, het moment waarop ze het opgaf begripvol te zijn. Ze liep naar boven – bloed ijskoud in de aders –, trok een grote valies uit de ingebouwde kast van de slaapkamer, proppte er op goed geluk een hoop kleren, ondergoed en toiletgerief in en sleepte hem daarna de trap af, bonkend op elke trede. Ze stak haar e-reader,

laptop en een handvol boeken in een kleine rugzak, rende terug naar boven voor haar paspoort, greep beneden jas en handtas en trok zonder omkijken de deur achter zich dicht. De Berg had zich niet verroerd. Dat deed hij nooit als ze woorden hadden. Fout: hij had geen woorden. De hare spoten als lava naar buiten maar hij zweeg. Onmin maakte hem doof en sprakeloos. Als versteend wachtte hij tot het overwaaide.

Dertien uur later trok ze op de vierde verdieping van een hotel in Athene de koffer uit de lift en liep een sombere gang in op zoek naar kamernummer 414. Ze had de nacht doorgebracht op de sofa van een Brusselse vriendin, die weinig vragen stelde. Ze sliep slecht en stond op een belachelijk vroeg uur in Zaventem. De opdracht in Griekenland lag al weken vast en kwam nu op het goede moment. Ze hield haar kaart tegen het slot, opende de deur en stak het plasticje in de sleuf. Alle lichten floepten tegelijk aan. Het was een kille kamer met de anonieme standaarduitrusting die voor comfort doorging en een stenen vloer – wat ze haatte. Ze liep naar het raam en keek naar de trieste sliert auto's die beneden over het natte asfalt schoven. Ze wou de gordijnen dichttrekken, zich met jas en schoenen aan op het bed laten vallen en slapen. Maar ze tilde de koffer op de sprei, haalde de toiletpullen eruit en liep naar de badkamer om haar tanden te poetsen. Dat deed ze slordig en zonder in de spiegel te kijken. In de kamer greep ze haar tas, ze werkte blind nog even haar lippen bij met een rode stift en trok de deur achter zich dicht. In de lift weerkaatste de achterwand een zelfingenomen vrouw met vermoeide ogen. Ze draaide zich om en focuste op de agenda van de namiddag.

In de vergaderzaal van de Onassis Foundation zat een vijftigtal mannen en vrouwen in een dubbele halve kring te luisteren naar de uiteenzetting van een lange, jonge vrouw met een blauwe bril. Fins, wist Elza. De vrouw praatte snel en keek nauwelijks op van haar nota's terwijl ze door slides met staafdiagrammen, tabellen en grafieken ploegde. Ze werkte voor het directoraat-generaal in Brussel en probeerde uit de doeken te doen welke rijkdom aan maatregelen en subsidie-instrumenten de Europese Commissie de afgelopen jaren voor de kunsten in het leven had geroepen. Elza zag dat ze zenuwachtig was, haar enthousiasme was doorzichtig, ze bevond zich in het hol van de leeuw. De toehoorders, een internationale mix van kunstenaars, cultuurmanagers en alternatievelingen waren sceptisch. Ze waren naar Athene gereisd omdat ze vonden dat Europa er een zootje van maakte en enkel pro forma wat ondergefinancierde programmaatjes overhad voor de immer bedreigde kunstenaars.

Elza zat vooraan op een klein verhoog. Dadelijk zou ze de spreekster vragen af te ronden en haar uitnodigen naast haar plaats te nemen. Er moest een vraag- en antwoordsessie volgen en ze betwijfelde of ze die constructief kon laten verlopen. Haar hoofd zat vol mist. Waarom had ze zich weer geveleid moeten voelen toen de vraag om te modereren opdook in haar mailbox? Wie wil er nu in november naar Athene? Ze dacht aan de bergtoppen met verse sneeuw die ze, hoog boven de Alpen, in de vroege zon had zien schitteren en hoe opgelucht ze zich voelde toen de afstand tot De Berg met de minuut groter werd.

Na afloop van de sessie glipte ze weg voordat enkele bekenden haar konden uitnodigen voor het diner. Ze kon zich niet herinneren hoe lang het geleden was dat ze dat

prettig vond, na de werkdag met collega's doorzakken in een lokaal restaurant.

Ze zocht een bijna verlaten café, at een slaatje en sleepte zich naar een klein theater niet ver van het hotel. Het Onassisprogramma maakte gewag van een jong Grieks gezelschap met een eigentijdse, eigenzinnige en baanbrekende versie van Sartres *Huis Clos*. Ze maakte zich geen illusies. Na enige aarzeling vond ze de plek, een omgebouwde loods in een zijsteegje. Op rijen losse stoelen had zich een dertigtal toeschouwers verzameld, Atheense jongelui vooral, kameraden uit de theaterschool allicht. Ze knikte naar een kalende man die achterin had plaatsgenomen. Hij was programmator van een kunstenplek in Stavanger. Al jaren kwam ze hem tegen op festivals en meetings in Europa en nooit had ze de behoefte gevoeld een woord met hem te wisselen. Hij knikte terug, zonder glimlachen. Die middag had hij in stilte het debat gevolgd dat, mede door haar slappe interventies, naar alle kanten was uitgewaaid.

Tussen de derde en de vierde scène gaf ze er de brui aan. De regisseur had een link ontdekt tussen Sartres hel en de dreigende klimaatapocalyps, en de vier jongelui gingen van op het plateau te keer alsof ze de boodschap eigenhandig door de kelen van de bezoekers wilden rammen. Elza werd er doodmoe van.

In de straten van Athene was het donker. Ze liep als een zombie door de regen en kroop geradbraakt tussen de lakens.

Ze viel in een put zonder bodem.

Ze lag op de bodem van een meer, in de modder.

Ze zwom in de modder.

Ze werd wakker met onmenselijke dorst.
Merkte dat ze niet kon bewegen.
Lag naar het plafond te staren tot het licht werd.
Sleurde zich naar de wc-pot.
Zat een half uur op de bril moed te verzamelen voor
de terugtocht naar het bed.
Sliep een droomloze twaalfurige slaap.
Dronk een glas water en sliep nog eens tien uur.

In de vroege ochtend sloop ze naar beneden, wachtte tot
de ontbijtzaal openging en dronk drie koffies. Ze moest
haar terugvlucht halen. Ze stond met opeengeklemd
kaken in de metro, staarde naar de vloer bij de check-in
en keek urenlang gedachteloos uit het vliegtuigraampje.
Ten slotte belde ze weer aan bij de vriendin in Brussel,
ze sliep er drie dagen op de sofa. De dokter schreef twee
maanden rust voor. Ze ging niet naar huis en kocht een
treinticket voor Stockholm.

De koffie is koud geworden, Elza prutst de klep van de
bruine enveloppe open en haalt er een kleine witte uit,
en ook een kattenbelletje: *misschien belangrijk?* xxx. Op
de witte briefomslag staat, in een gedrongen handschrift,
opnieuw haar naam en in de linkerbovenhoek die van de
afzender: W. Demand.

Ze kent maar één man met die naam.

II

Vierkante kop, stevig postuur. Kort van stof maar minzaam, ze dacht altijd aan een plattelandsdokter uit de vorige eeuw. De laatste keer dat ze hem zag was hij helemaal grijs geworden, met meer dan ooit borstelige wenkbrauwen. Het droeg bij tot zijn allure van wijze arts, iemand op wie je kon vertrouwen.

‘Gefeliciteerd met uw pensioen, dokter. Kent u me nog?’

De gêne komt vanzelf weer boven. Die twee glazen cava had ze niet moeten aannemen – of niet zo snel naar binnen kieperen. Het was een warme dag geweest en ze had dorst.

Ze belandde toevallig op zijn afscheidsdrink, samenloop van omstandigheden zoals dat heet. Alsof niet elke omstandigheid de uitkomst is van een oneindige reeks toevalletjes, een lawine van actie en gevolg. Een routinebezoek aan haar huisarts op het einde van een vrijdagse consultatiemiddag bleek samen te vallen met de pensioensreceptie voor dokter Demand.

‘Kom gerust mee’, had haar dokter gezegd toen ze het kabinet verlieten en voorbij de open deur van het zaaltje kwamen. ‘Iedereen is welkom, zeker zijn oud-patiënten. Je zal hem een plezier doen.’